HAYOT XAVFSIZLIGI MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH

Mambetkarimov B
Qoraqalpaqstan Respulikasi favkulodda vaziyatlar boshkarmasi xayot faoliyati xavsizligi o`quv markazi katta o`qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ta’lim muassasalarida o‘quvchilarda hayot xavfsizligi madaniyatini shakllantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Muallif tomonidan hayot xavfsizligi madaniyatining mazmuni, uning tarkibiy komponentlari hamda ta’lim jarayonida rivojlantirish usullari ilmiy-amaliy jihatdan tahlil qilingan. Maqolada fanlararo integratsiya, amaliy mashg‘ulotlar, interaktiv pedagogik texnologiyalar va raqamli ta’lim vositalaridan foydalanish orqali o‘quvchilarning favqulodda vaziyatlarga tayyorligini oshirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari ta’lim amaliyotida o‘quvchilarda xavfsiz hayot faoliyatiga nisbatan ongli va mas’uliyatli munosabatni shakllantirishga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *Hayot xavfsizligi madaniyati, xavfsiz hayot faoliyati, ta’lim muassasalari, o‘quvchilar, pedagogik yondashuv, fanlararo integratsiya, interaktiv texnologiyalar, raqamli ta’lim.*

Hayot xavfsizligi madaniyatini shakllantirish замонавий таълим тизимининг устувор вазифаларидан бири ҳисобланади. Чунки глобаллашув, техноген ривожланиш ва экологик муаммоларнинг кучайиши шароитида инсон ҳаёти ва соғлиғини муҳофаза қилишга қаратилган онгли муносабатни тарбиялаш алоҳида аҳамият касб этмоқда. Айниқса, ёш авлод — ўқувчиларда фавқулодда вазиятларда тўғри ҳаракат қилиш, хавф-хатарларни олдиндан баҳолаш ва ўзини ҳамда атрофдагиларни ҳимоя қила олиш кўникмаларини шакллантириш муҳим педагогик вазифадир [1].

Hayot xavfsizligi madaniyati шахснинг хавфсиз ҳаёт фаолиятига оид билимлари, амалий кўникмалари, қадриятли муносабати ва психологик тайёргарлигини ўзида мужассам этган интегратив ижтимоий-педагогик тушунчадир. Унинг шаклланиши қуйидаги асосий компонентлар орқали таъминланади: билимий, амалий, қадриятли-мотивацион ва психологик барқарорлик компонентлари.

Билимий компонент ўқувчиларда фавқулодда вазиятлар турлари, уларнинг келиб чиқиш сабаблари ва оқибатлари, шунингдек, ҳимояланиш ва эвакуация қоидалари ҳақидаги назарий билимларни қамраб олади. Амалий компонент эса биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш, ёнғин хавфсизлиги қоидаларига риоя қилиш, фавқулодда ҳолатларда тўғри ҳаракат қилиш кўникмаларини ўз ичига олади. Қадриятли-мотивацион компонент инсон ҳаётини олий қадрият сифатида англаш ва хавфсизлик қоидаларига масъулиятли муносабатни шакллантиришга қаратилган. Психологик компонент эса стрессга чидамлилик, тезкор қарор қабул

қилиш ва вазиятни бошқара олиш қобилиятини ривожлантиришни назарда тутади.

Hayot xavfsizligi madaniyatини шакллантириш жараёни тизимли, узлуксиз ва комплекс ёндашув асосида ташкил этилиши лозим. Бу жараёнда ўқув фанларининг мазмунига хавфсизлик масалаларини интеграция қилиш, амалий машғулотлар ва тренинглар ўтказиш, интерактив педагогик технологиялардан фойдаланиш муҳим аҳамиятга эга. Шунингдек, рақамли таълим воситалари, виртуал симуляторлар ва видеоматериаллардан фойдаланиш ўқувчиларнинг қизиқиши ва ўзлаштириш самарадорлигини оширади [2].

Hayot xavfsizligi madaniyati nafaqat xavfsizlik qoidalarini bilish, balki ularni real vaziyatlarda amaliy qoʻllay olish, xavf-xatarlarni oldindan anglash va ularning oldini olishga qaratilgan barqaror xulq-atvorni namoyon etishni ham oʻz ichiga oladi.

Hayot xavfsizligi madaniyati tushunchasining mazmuni

Hayot xavfsizligi madaniyati — bu shaxsning xavfsiz hayot faoliyatiga oid bilimlari, koʻnikmalari, qadriyatlari va psixologik tayyorgarligi majmuasini ifodalovchi integrativ tushunchadir. U insonning kundalik va favqulodda vaziyatlarda oʻz hayotini va atrofdagilar hayotini muhofaza qilishga yoʻnaltirilgan ongli faoliyatini belgilaydi.

Mazkur madaniyat quyidagi asosiy komponentlar orqali shakllanadi:

- Bilimiy komponent — favqulodda vaziyatlar turlari, ularning sabablari va oqibatlari, himoyalanish usullari haqidagi bilimlar;
- Amaliy komponent — evakuatsiya, birinchi tibbiy yordam koʻrsatish, yongʻin va texnika xavfsizligi boʻyicha koʻnikmalar;
- Qadriyatli-motivatsion komponent — inson hayotini oliy qadriyat sifatida anglash va xavfsizlik qoidalariga masʼuliyatli munosabat;
- Psixologik komponent — stressga chidamlilik, tezkor va toʻgʻri qaror qabul qilish qobiliyati.

Taʼlim jarayonida hayot xavfsizligi madaniyatini shakllantirishning ahamiyati

Taʼlim muassasalari oʻquvchilarda hayot xavfsizligi madaniyatini shakllantirishda yetakchi ijtimoiy institut hisoblanadi. Chunki aynan taʼlim jarayonida oʻquvchilarning dunyoqarashi, ijtimoiy xulqi va masʼuliyat hissi shakllanadi. Mazkur yoʻnalishda olib boriladigan pedagogik faoliyat oʻquvchilarning favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlik darajasini oshiradi va ularning hayotiy barqarorligini taʼminlaydi. Shu bilan birga, hayot xavfsizligi madaniyatini shakllantirish oʻquvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy tahlil qilish va xavfli vaziyatlarda toʻgʻri harakat qilish kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Hayot xavfsizligi madaniyatini shakllantirish usullari

Hayot xavfsizligi madaniyatini samarali shakllantirish uchun quyidagi pedagogik yondashuvlar tavsiya etiladi [3]:

1. Fanlararo integratsiya

Hayot xavfsizligi masalalarini biologiya, geografiya, jismoniy tarbiya, texnologiya kabi fanlar bilan integratsiyalash orqali oʻqitish oʻquvchilarda mavzuga nisbatan yaxlit tushuncha hosil qiladi.

2. Amaliy mashgʻulotlar va treninglar

Evakuatsiya mashqlari, birinchi tibbiy yordam koʻrsatish boʻyicha treninglar va yongʻin xavfsizligi mashgʻulotlari oʻquvchilarning amaliy tayyorgarligini oshiradi.

3. Interfaol pedagogik texnologiyalar

Rol oʻyinlari, keys-stadi, muammoli vaziyatlar asosida oʻqitish usullari oʻquvchilarning faol ishtirokini taʼminlaydi va ularni real hayotiy vaziyatlarga tayyorlaydi.

4. Raqamli taʼlim vositalari

Video darslar, virtual simulyatorlar va interaktiv platformalardan foydalanish oʻquvchilarning qiziqishini oshirib, bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, hayot xavfsizligi madaniyatini shakllantirish uzluksiz va tizimli pedagogik jarayon boʻlib, u oʻquvchilarning hayoti va sogʻligʻini muhofaza qilishga qaratilgan barqaror kompetensiyalarni rivojlantirishni taʼminlaydi. Taʼlim muassasalarida mazkur yoʻnalishda olib boriladigan maqsadli pedagogik faoliyat oʻquvchilarning favqulodda vaziyatlarda toʻgʻri harakat qilish qobiliyatini oshirish bilan birga, jamiyatda xavfsiz hayot tarzini qaror toptirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Исаева, Л. К. Пожары и окружающая среда [Текст] / Л. К. Исаева. – М.: 2001. – 222 с.

2. Мустафин, В. М. Зависимость оптической плотности дыма от плотности теплового потока при терм разложении полимерных материалов пониженной горючести [Текст] / В. М. Мустафин, С. В. Пузач, Р. Г. Акперов // Материалы IX 125 международной конференции «Полимерные материалы пониженной горючести». – Минск: Белорусский государственный университет. – 2019. – С. 163-166.

3. D.Yu. Yormatova Ekologiya.- T.: «Fan va texnologiya», 2012.